

Tezaurus Medical Subject Headings – české zpracování v systému MTMS

*Lenka Maixnerová, Alena Šímová, Helena Bouzková,
Filip Kříž, Ondřej Horsák, Marie Votípková*

Národní lékařská knihovna, Praha, Česká republika

MeSH

- Medical Subject Headings (MeSH) je kontrolovaný slovník termínů z lékařství a přírodních věd, který se používá pro indexování, katalogizaci a vyhledávání biomedicínských a se zdravím souvisejících informací
- Producentem slovníku je National Library of Medicine (NLM), Bethesda, USA
- První verze slovníku byla publikována již v roce 1960
- Termíny slovníku (deskriptory) jsou uspořádány hierarchicky do stromové struktury, každý termín se může objevit na více místech stromu
- Deskriptory obsahují krátkou definici, kód/y určující postavení ve stromové struktuře, odkazový aparát typu „viz“ a „viz též“, poznámky týkající se historie, užití apod., povolená podhesla k danému termínu
- Součástí slovníku MeSH je i databáze „Supplementary Concept Records“, která obsahuje názvy chemických látek, včetně jejich synonym
- V současné době slovník obsahuje cca 25.000 hlavních deskriptorů, 83 kvalifikátorů (podhesel) a cca 170.000 názvů chemických látek
- Pro uživatele je slovník aktualizován 1x ročně, chemický slovník je aktualizován průběžně
- V tištěné podobě vycházel do roku 2007, nyní pouze v počítačové podobě

Struktura MeSH

- V r. 2000 došlo ke změně struktury skládající se z deskriptorů a termínů na strukturu skládající se z deskriptorů, konceptů a termínů
- Deskriptory obsahují skupinu konceptů, kde každý koncept je tvořen jedním preferovaným a dalšími nepreferovanými termíny
- Změna datové struktury umožňuje lepší organizaci tezauru

MeSH Translation Maintenance System (MTMS)

- V neanglicky mluvících zemích je slovník překládán do příslušných národních jazyků, celkem je známo asi 20 jazykových mutací
- Překladatelské instituce mají 1x ročně k dispozici soubor nových/změněných/zrušených deskriptorů a soubor nových/změněných/zrušených odkazů (ročně se jedná přibližně o 500-1000 nových deskriptorů, 1000-2000 viz odkazů, 100-300 změněných deskriptorů a 50-100 zrušených deskriptorů)
- NLM pro potřeby překladů vyvinula systém MeSH Translation Maintenance System (MTMS)
- MTMS systém běží na serveru NLM, instituce, které vytvářejí národní překlad, se připojují přes Internet a pracují online
- Systém je značně robustní, může být přihlášeno neomezené množství překladatelů
- MTMS systém umožňuje souběžně vytvářet řadu překladů v jedné databázi
- Moderní uživatelsky příjemný interface založený na současných webových aplikacích, znaková sada Unicode, která umožňuje zápis ve všech národních jazycích a písmech
- Překladaelé mohou pouze vkládat termíny v národním jazyce a vytvářet nepreferované koncepty a termíny, které jsou používány v terminologii daného překladu a ke kterým musí doplnit definici v anglickém jazyce
- Používání systému MTMS je pro překladatelské instituce zdarma
- Po ukončení ročních aktualizací mohou instituce zažádat o předání dat (formát XML)
- Překlady vytvářené v systému MTMS jsou automaticky začleněny do Unified Medical Language and Retrieval System (UMLS)

Překlady MeSH

- Různé formy překladů: centrální (Česko), distribuovaný (Polsko), více souběžných překladů (Čína)
- Různá aktualizace, nejčastěji roční nebo nepravidelná
- Různá úplnost překladu – všechny deskriptory (Česko, Německo, Francie), výběr deskriptorů (Itálie - pouze termíny použité při procesu věcné indexace)

Český překlad tezauru MeSH

- Českou verzi slovníku vytváří Národní lékařská knihovna (NLK), Praha již od roku 1977, automatizovaně od roku 1990, online překlad v MTMS od roku 2005
- Jedná se o centrální kompletní překlad deskriptorů, nepřekládají se pouze nepřeložitelné termíny (např. mnoho výrazů z biochemie nemá český ekvivalent), v minulosti se někdy z časových důvodů nepřekládaly „viz“ odkazy, od roku 2005 se zpětně doplňují
- Překládají se záhlaví (názvy deskriptorů), odkazy typu viz a viz též
- Nepřekládají se definice, poznámky a Supplementary Concept Records
- Při překladu NLK spolupracuje s předními odborníky v daném oboru
- Aktualizace pro uživatele 1x ročně
- Český překlad má roční zpoždění, nyní probíhá překlad verze 2008 (NLM pracuje na verzi 2009), do budoucna chce NLK toto zpoždění eliminovat
- Výhody překladu v MTMS: časová úspora (není nutné udržovat a aktualizovat vlastní databázi), lepší programátorské zázemí
- Nevýhody překladu v MTMS: obtížnější komunikace při řešení aktuálních problémů (někdy trvá i několik dnů, než se podaří zjistit, na které straně je problém, zda v NLM či v NLK), neúplnost seznamu nových hesel pro další rok (chybí některé viz odkazy)
- Český překlad obsahuje cca 25.000 hlavních deskriptorů
- Česká verze tezauru je knihovnám/informačním institucím distribuována NLK zdarma ve formátu XML na základě licenční smlouvy o využívání tezauru
- Pro koncové uživatele vychází tezaurus na DVD Bibliomedica (AiP Beroun)
- Online přístupný v systému Medvik: www.medvik.cz nebo v systému UMLS: <http://www.nlm.nih.gov/research/umls/access.html>